

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF ACTUALIZATION STUDENTS' THEORETICAL KNOWLEDGE IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES

У статті розкриваються психолого-педагогічні засади актуалізації теоретичних знань студентів. Актуалізація передбачає переведення в актуальний стан тих знань, котрі були отримані раніше, їх перенесення в різні ситуації використання задля кращого засвоєння нової інформації професійного характеру. До того ж актуалізація є важливим етапом організації занять у закладах освіти, впродовж якого студенти повідомляють матеріал, що був засвоєний раніше. Базовими психолого-педагогічними засадами актуалізації теоретичних знань студентів є узагальнення знань та досвіду здобувачів вищої освіти перед першим поданням наукової інформації; більш повне використання потенціалу супутньої актуалізації на заняттях з іноземних мов, що дозволяє відтворити не лише мовний матеріал, але й лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні, лінгводидактичні, психолого-педагогічні знання. Варто пам'ятати про важливість поступового розширення контексту застосування мовних знань студентів, що дозволяє краще асимілювати насамперед лексичні й граматичні знання та актуалізувати матеріал з інших навчальних дисциплін. Слід наголосити на активізації пізнавальної мотивації до навчання, а також на поступовому переведенні студентів з низького рівня актуалізації знань до високого рівня. Неабиякого значення в актуалізації знань здобувачів вищої освіти набуває творча робота, котра пропонується на початку заняття перед поясненням нового мовного матеріалу. Це може бути прочитання фрагменту твору художньої літератури або перегляду різних повідомлень. Має педагогічний сенс долучати до процесу актуалізації знань у студентів фахівців-практиків, які б ознайомлювали з тими проблемами, що виникають у професійній діяльності. Отож передбачається виконання творчих завдань з визначення експліцитно та імпліцитно репрезентованої інформації, аналізу подій, учинків персонажів та надання їм характеристики, визначення перспектив розвитку якостей головних героїв, розробка системи виховних заходів, які, виходячи із змісту повідомлень, якнайкраще сприяли б самовихованню здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: актуалізація, теоретичний, знання, психологічний, педагогічний, засади, іноземний, мова, студент.

The article reveals the psychological and pedagogical principles of actualization students' theoretical knowledge. Actualization involves bringing previously acquired knowledge to the current state, transferring it to different situations of use for better assimilation of new information of a professional nature. In addition, actualization is an important stage of organizing classes in educational institutions, during which students report previously learned material. The basic psychological and pedagogical principles of actualizing students' theoretical knowledge are the generalization of knowledge and experience before the first presentation of scientific information; more complete use of the potential of concomitant updating in foreign language classes, which allows reproducing not only language material, but also sociolinguistic, psychological and pedagogical knowledge. It is worth remembering the importance of gradually expanding the context of the application of students' language knowledge, which allows them to better assimilate, first of all, lexical and grammatical knowledge and update material from other academic disciplines. It is necessary to emphasize the activation of cognitive motivation for learning, as well as the gradual transfer of students from a low level of knowledge update to a high level. Of great importance in the update of students' knowledge is creative work, which is offered at the beginning of the lesson before explaining new language material. This can be reading a fragment of a work of fiction or viewing various messages. It makes pedagogical sense to involve practicing specialists in the process of updating students' knowledge, who would familiarize them with the problems that arise in professional activities. Therefore, it is planned to perform creative tasks to determine explicitly and implicitly represented information, analyze events, determine the prospects for developing the qualities of the main characters, and develop a system of activities that, based on the content of the messages, would best contribute to the students' self-education.

Key words: actualization, theoretical, knowledge, psychological, pedagogical, principles, foreign, language, student.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.1.3>

Набока О.М.,

канд. філол. наук, доцент,
завідувачка кафедри іноземних мов
професійного спрямування
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Ростомова Л.М.,

канд. психол. наук,
доцент кафедри іноземних мов
професійного спрямування
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Важливою проблемою вищої освіти сьогодні є забезпечення ефективного засвоєння та використання майбутніми фахівцями та професіоналами системи теоретичних знань. У цьому процесі важливим етапом є актуалізація професійно значущих знань на різних етапах освітнього процесу в закладах вищої освіти. Висвітлення психолого-педагогічних засад актуалізації знань сприяє вирішенню таких важливих практичних

завдань, як формування професійної компетентності випускників університетів, їхніх соціальних умінь, здатності до комунікації, співтворчості, критичного осмислення важливих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена проблема розкривалася в таких важливих напрямках, як-от визначення сутності актуалізації знань здобувачів освіти (В. Шапар) [5], уточнення змісту та методів актуалізації професійно важливих знань саме у майбутніх учителів іноземних мов (М. Князян) [1; 2], вимоги професійних

стандартів до системи теоретичних знань майбутніх бакалаврів та магістрів [3; 4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Утім сутність актуалізації теоретичного фонду здобувачів вищої освіти у процесі вивчення іноземних мов вимагає більш ґрунтовного розкриття.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлити зміст та психолого-педагогічні засади актуалізації теоретичних знань студентів, схарактеризувати творчі завдання, що рекомендуються для впровадження на заняттях з іноземних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед варто зазначити, що науковці-психологи визначають сутність актуалізації як таку дію, котра полягає «у викликанні засвоєного матеріалу з довгострокової або короткочасної пам'яті для наступного використання його при впізнаванні, пригадуванні, спогаді або при безпосередньому відтворенні» [5, с. 13]. При цьому актуалізація може відрізнятися різним виявом важкості або легкості, що залежить від того, як був засвоєний матеріал здобувачами освіти.

У аспекті професійної підготовки майбутніх учителів-філологів М. Князян правомірно акцентує на тому, що актуалізація професійно важливих знань варто розглядати як процес «переведення з потенціального стану в актуальну дію вже набутих знань (лінгвістичних, психолого-педагогічних, методичних), їх відтворення та перенесення в нові ситуації використання з метою встановлення зв'язку з навчальним матеріалом, що підлягає засвоєнню» [1, с. 47].

Слід наголосити на тому, що актуалізація є важливим компонентом заняття, який передбачає спеціальні дії викладача із забезпечення відтворення матеріалу, що був засвоєний здобувачами освіти раніше та є базисом для формування у них нових знань.

До того ж у організації дослідницької діяльності передбачається виконання студентами певних дій, як-от критична оцінка позицій, ідей, поглядів науковців, формулювання власного варіанту вирішення проблеми, а також актуалізація та використання досвіду здобувачів вищої освіти з метою обґрунтування свого підходу [2, с. 49].

Аналіз наукових джерел [1-5] переконує в тому, що принципово важливими психолого-педагогічними засадами актуалізації теоретичних знань студентів у ході викладання іноземних мов є такі:

- системне узагальнення знань та досвіду здобувачів вищої освіти перед першим поданням наукової інформації, оскільки така організація заняття дозволяє їм краще співвіднести новий матеріал з раніше засвоєним;

- оскільки в освітньому процесі спостерігається два види актуалізації (спеціальна, котра

організовується викладачем, і супутня, ненавмисна), є доцільним більш повно використовувати потенціал супутньої актуалізації на заняттях з іноземних мов. Це дозволяє відтворити не лише певний мовний матеріал, але й лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні, лінгводидактичні, психолого-педагогічні тощо знання;

- поступове розширення контексту застосування мовних знань здобувачів вищої освіти, що дозволяє краще закріпити насамперед лексичні й граматичні знання та актуалізувати матеріал з інших навчальних дисциплін. Саме освітній компонент «Іноземна мова професійного спрямування» й дозволяє включити до змісту занять професійно значущий матеріал, використовуючи тексти, відео й аудіо повідомлення, що відображають специфіку спеціальності, за якою здійснюється підготовка майбутніх фахівців та професіоналів;

- активізація пізнавальної мотивації до навчання, що пояснюється широким залученням матеріалу, який є особистісно важливим для здобувачів вищої освіти, таким, котрий відображає проблеми розвитку наукових галузей (лінгвістика, література, педагогіка, психологія тощо);

- поетапне переведення студентів з низького рівня актуалізації знань (коли у здобувачів вищої освіти спостерігаються труднощі у відтворенні набутих знань, їх недостатній обсяг, деякі помилки) до середнього (напівавтоматичне відтворення знань, їх неповний обсяг, незначна кількість помилок) та високого (автоматичне відтворення засвоєного матеріалу, його повний обсяг, відсутність помилок) рівнів.

Актуалізувати професійно важливий матеріал є доцільним з використанням самостійної роботи, проблемного навчання, методу проєктів, дослідницької діяльності, творчої роботи тощо.

Неабиякого значення в актуалізації знань здобувачів вищої освіти набуває творча робота, котра пропонується на початку заняття перед поясненням нового мовного матеріалу. Це може бути прочитання фрагменту твору художньої літератури або перегляду / прослуховування повідомлень (записів телевізійних програм, інтерв'ю, зустрічей з відомими діячами науки, політики, економіки, культури тощо). У зв'язку з прийняттям нових професійних стандартів (наприклад, вчителя закладу загальної середньої освіти, викладача закладу вищої освіти) [3; 4], має педагогічний сенс долучати до процесу актуалізації знань у здобувачів освіти фахівців-практиків, які б ознайомили студентство з тими проблемами, що виникають у професійній діяльності, шляхами їх подолання. Такий підхід дозволяє забезпечити краще усвідомлення здобувачами вищої освіти пріоритетності інформації, яку вони вже набули та яку будуть вивчати впродовж заняття / серії занять, мотивувати студентів, сприяти цілеформуванню їхньої навчально-пізнавальної діяльності.

Зазначимо, що серед тих творчих завдань, які сприяють якнайбільшій актуалізації теоретичних знань здобувачів вищої освіти на заняттях з іноземних мов, варто назвати такі:

- після першого прочитання / прослуховування тексту розкрити експліцитно презентовану інформацію (місце, час, події);
- назвати персонажів, визначити їхні основні риси характеру, особливості поведінки, комунікації з оточуючими людьми, діяльності (навчальної, професійної);
- проаналізувати імпліцитно подану інформацію (намір автора, виховний вплив на читачів або слухачів повідомлення тощо);
- схарактеризувати ключову ідею тексту.

До того ж з метою актуалізації теоретичних знань зі стилістики іноземної мови (що дасть можливість майбутніх бакалаврам та магістрам висловлюватися точно, ясно, виразно, логічно послідовно) є доречним запропонувати здобувачам вищої освіти такі творчі завдання, котрі спрямовані на:

- виокремлення з тексту та аналіз епітетів, метафор, персоніфікацій, порівнянь, гіпербол, літот тощо;
- інтерпретація стилістичного забарвлення вказаних прийомів, їхньої ролі в розкритті характерів, учинків та дій персонажів творів;
- самостійне виконання стилістичного аналізу твору з поясненням власного бачення перспектив розвитку подій, долі головних героїв та шляхів удосконалення їхніх особистісних якостей.

Не менш значущим для актуалізації, наприклад, психолого-педагогічних, лінгводидактичних знань здобувачів вищої освіти, є творчі завдання методичного характеру, що мають на меті виконання таких дій:

- розробити психологічний портрет персонажів, виявляючи їхні позитивні та негативні якості;
- утворити систему виховних заходів, які б сприяли вдосконаленню комунікативної взаємодії головних героїв з іншими, саморозвитку та самоактуалізації внутрішнього потенціалу;
- запропонувати здобувачам вищої освіти порівняти власні якості із якостями персонажів певних художніх творів, фільмів, спектаклів тощо та виявити напрями самовиховання.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отож актуалізація теоретичних знань здобувачів вищої освіти передбачає переведення в актуальний стан тих знань, котрі були отримані раніше, їх перенесення в різні ситуації використання задля кращого засвоєння нової інформації професійного

характеру; крім того, актуалізація є важливим етапом організації занять у закладах освіти, впродовж якого студенти повідомляють матеріал, що був засвоєний раніше. Базовими психолого-педагогічними засадами актуалізації теоретичних знань студентів є системність узагальнення їхніх знань перед поясненням нової інформації, забезпечення співвіднесення нового матеріалу з уже інтеріоризованим; використання можливостей супутньої актуалізації, що слугує відтворенню як мовного, так і суто професійного матеріалу; розширення контексту застосування отриманих мовних знань у ситуаціях професійного характеру; стимулювання пізнавальних мотивів; поступовість й систематичність переведення студентів з низького рівня актуалізації знань до середнього та високого рівнів. Важливим методом актуалізації теоретичних знань студентів є творча робота, впровадження якої передбачає виконання творчих завдань з визначення експліцитно та імпліцитно репрезентованої інформації, аналізу подій, учинків персонажів та надання їм характеристики, визначення перспектив розвитку якостей головних героїв, розробка системи виховних заходів, які, виходячи із змісту повідомлень (художніх творів, фільмів, телепередач, інтерв'ю тощо), якнайкраще сприяли б самовихованню здобувачів вищої освіти.

Запропонований підхід не вирішує повністю проблему актуалізації теоретичних знань студентів, перспективи дослідження якої полягають у визначенні позицій зарубіжних науковців про сутність і структуру цього поняття й методи оптимізації процесу актуалізації професійної поінформованості майбутніх бакалаврів та магістрів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Князян М. О. Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Ізмаїльський державний педагогічний університет. Ізмаїл, 1998. 176 с.
2. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл : 2007. 445 с.
3. Професійний стандарт «Викладач закладу вищої освіти». 2024. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vykladach-zakladu-vyshchoi-osvity1466>
4. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». 2024. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
5. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005. 640 с.